

AUGUSTINUS A CÍRKEV

Plná síla boje, který se odehrál v duších křesťanských vyznavačů při přechodu z pohanství k novému náboženství, je vidět v osobnosti *Augustina* (354 až 430 po Kr.). Vidíme-li, jak se tyto boje v Augustinově duchu uklidňovaly, pozorujeme současně tajemným způsobem duševní boje takového Órigena, Klémenta Alexandrijského, Gregoria z Nazianzu, Jeronýma a jiných.

Augustinus je osobností, v níž se vyvíjejí nejhlubší duchovní potřeby vášnivé povahy. Prochází pohanskými a polokřesťanskými představami. Hluboce trpí nejstrašnějšími pochybnostmi, jaké mohou přepadnout člověka, který u duchovních zájmů vyzkoušel bezmocnost mnoha myšlenek a který okusil skličující pocit v otázce: „Může vlastně člověk vůbec něco vědět?“

Na počátku jeho úsilí lpěly jeho představy na smyslové pomíjivosti. Duchovnost si dovedl znázornit jen ve smyslových obrazech. Když se povznesl nad tento stupeň, pociťuje to jako osvobození. Popisuje to ve svých „Vyznáních“: „Že jsem si musel představovat, chtěl-li jsem myslet na Boha, tělesnou hmotnost, a domníval jsem se, že nemůže existovat nic jiného, než něco takového, to byl nejzávažnější a skoro jediný důvod omylu, jemuž jsem se neuměl vyhnout.“ Naznačuje tím, kam se musí dostat člověk, který hledá pravý život v duchu. Jsou myslitelé, kteří tvrdí - a těchto myslitelů není málo - že dosáhnout čistého, od veškeré smyslové látky oproštěného představování je vůbec nemožné. Tito myslitelé zaměňují to, o čem se domnívají, že musí říci o svém vlastním duševním životě, stím, co je lidsky nemožné. Mnohem více je pravda, že k vyššímu poznání můžeme přijít teprve tehdy, když se člověk vyvinul k myšlení, oproštěnému od jakékoliv smyslové látky. K takovému duševnímu životu, jehož představování nepřestává ani poté, co znázorňování smyslovými dojmy ustalo. Augustinus vypráví, jak vystoupil k duchovnímu zření. Všude se tázal, kde je „božství“. „Ptal jsem se země a ona odvětila: Já to nejsem. A co je na ní, přiznalo totéž. Tázal jsem se moře a propastí a toho, co ukrývají živého a odpovídaly: Nejsme tvůj Bůh;

hledej nad námi. Ptal jsem se vanoucích vzduchů, a celé povětří se všemi svými obyvateli pravilo: Filozofové, hledající v nás podstatu věcí, se klamali; my nejsme Bohem. Ptal jsem se slunce, měsíce a hvězd a ony říkaly: My nejsme Bůh, kterého hledáš. A Augustinus poznal, že je pouze jedno, co dává odpověď na jeho otázku po božství: jeho vlastní duše. A duše pravila: Žádné oko, žádné ucho ti nemůže sdělit, co je ve mně. To ti mohu říci jen já sama. A řeknu ti to způsobem, o němž není pochyb. „Je-li životní síla ve vzduchu nebo v ohni, o tom mohou být lidé v nejistotě, ale kdo by chtěl pochybovat, že sám žije, vzpomíná, rozumí, chce, myslí, ví a usuzuje? Když pochybuje, tak přece žije, vzpomíná si přece, proč pochybuje, také přece tomu rozumí, že pochybuje, chce se ujistit, vždyť přemýšlí, ví přece, že nic neví, usuzuje, že nic by neměl přijímat ukvapeně.“ Zevní věci se nebrání, když jim upíráme podstatu a bytí. Ale duše se brání. Vždyť kdyby nebyla, nemohla by o sobě pochybovat. Také svým pochybováním potvrzuje své bytí. „My jsme a poznáváme své bytí, a milujeme své bytí i poznání: v tom trojím nás nemůže žádný omyl podobný pravdě znepokojoval, neboť to neuchopujeme jako zevní věci tělesným smyslem.“ Člověk se dovídá o božství, když pohne svou duši k tomu, že nejprve poznává jako něco duchového sama sebe, aby pak jako duch našla cestu do duchového světa. K tomuto poznání se probojoval Augustinus. Z takové nálady vyrostla v pohanském lidstvu u osobností, hledajících poznání, touha zaklepat na brány mystérií. V době Augustinově bylo s tímto přesvědčením možné stát se křesťanem. Logos, který se stal člověkem, Ježíš, ukázal cestu, po níž je třeba jít duši, má-li přijít k tomu, o čem musí mluvit, když je sama se sebou. V Miláně roku 385 se dostalo Augustinovi poučení od Ambrosia. Všechny jeho pochybnosti o Starém a Novém zákoně zmizely, když mu tento učitel vysvětlil nejdůležitější místa, nejen podle slovního smyslu, nýbrž „s odhalením mystického závoje zducha“. V dějinné tradici evangelii a v obci, jíž se tato tradice uchovává, se ztělesňuje pro Augustina to, co bylo střeženo v mystériích. Začíná být pozvolna přesvědčen, že „její příkaz věřit tomu, co nedokazovala, je umírněný a beze zloby“. Dochází k představě: „Kdo by mohl být natolik zaslepený, aby říkal, že nezaslouží víry církev apoštolů, tak věrná a nesená souhlasem tolika bratří, kteří

tak

svědomitě

Á

////////////////////GA

zanechávali potomstvu její spisy, tak jako tato církev udržovala učitelství stolce až k současným biskupům pevně zajištěnou posloupností.“ Způsob Augustinových představ mu říkal, že Kristovou událostí nastaly pro duše hledající ducha jiné poměry, než jaké platily předtím. Pro něho bylo jisté, že v Kristu Ježíši se zjevilo v zevním dějinném světě to, co hledal mysta přípravou v mystériích. Jeden z jeho významných výroků je: „Co se v přítomné době nazývá křesťanským náboženstvím, bylo už v dřívějších dobách a nechybělo ani v počátcích lidského pokolení, až se objevil Kristus v těle, odkdy pravé náboženství, které bylo už předtím, obdrželo název křesťanství.“ Pro tento druh představ byly možné dvě cesty. Jedna z nich je ta, která si řekne: „vyvine-li v sobě lidská duše takové síly, jimiž se dostane k poznání své pravé vlastní bytosti, pak půjde-li jen dostatečně daleko, přijde také k poznání Krista a všeho toho, co s ním souvisí.“ To by bylo mysteriální poznání, obohacené Kristovou událostí. - Druhá cesta je ta, kterou Augustinus skutečně nastoupil a skrze níž se stal svým následovníkům velkým vzorem. Ta spočívá v tom, že se vývoj vlastních duševních sil v určitém bodě uzavře, a představy související s událostí Kristovou se berou z písemných záznamů této události a z ústních podání. První cestu Augustinus odmítal jako pocházející z duševní pýchy, druhá byla pro něj cestou pravé pokory. Tak říká těm, kteří chtějí jít první cestou: „Mír mohli byste najít, ale k tomu je třeba pokory, jež vaší tvrdé šíji připadá tak obtížná.“ Oproti tomu pociťoval v nekonečné vnitřní blaženosti skutečnost, že od „zjevení Krista v těle“ si bylo možné říci: každá duše může dospět k prožívání ducha, která při hledání v sobě samé jde tak daleko, jak je právě schopna jít, a potom, aby se dostala k věcem nejvyšším, může mít *důvěru* k tomu, co vypovídají písemná a ústní podání křesťanské obce o Kristu a jeho zjevení. Vyslovuje se o tom takto: „Jaká slast a jaký trvalý požitek nejvyššího a pravého dobra se tu nabízí, jaká radost, jaký nádech věčnosti, či jak to mám říci? Řekly to, nakolik se to právě dá říci, ony velké nesrovnatelné duše, jimž přisuzujeme, že zřely a ještě zří... Dosahujeme bodu, v němž poznáváme, jak je pravdivé, co se nám nabízí k věření, a jak dobře a blahodárně jsme byli vychováni u naší matky, církve a k jakému užitku bylo mléko, které dával apoštol Pavel k pití těm malým...“* Zatímco v předkřesťanských dobách, chtěl-li někdo hledat duchové základy bytí, musel být odkázán na cestu mystérií, mohl Augustinus říci i těm duším, které

samy v sobě takovou cestou jít nemohly: jděte tak daleko, až kam se v *poznání* dá jít vašimi lidskými silami; odtud vás pak povede vzhůru do vyšších duchových oblastí *důvěra* (víra). - Stačilo nyní učinit jen krok dále a říci: spočívá to v podstatě lidské duše, že svými vlastními silami je schopna dostat se v poznání jen k určitému stupni; odtud může jít jen dál v důvěře, ve víře k písemnému a ústnímu podání. Tento krok učinil duchovní proud, který vykázal *přirozenému poznání* určitou oblast, nad niž se duše sama ze sebe nemůže pozvednout; ostatní však, co bylo nad touto oblastí, učinil tento proud věcí víry, která se má opírat o písemné a ústní podání, o důvěru v jeho nositele. Největší církevní učitel *Tomáš Akvinský* (1225 až 1274) vyjádřil tuto nauku nejrůznějším způsobem ve svých spisech. Lidské poznání se může dostat až k tomu, čeho se Augustinovi dostalo sebezpoznaním, až k čistotě božství. Podstatu tohoto božství a jeho poměr k světu mu pak podává zjevená teologie, která už není přístupná vlastnímu lidskému poznání, neboť jako obsah víry je nad všechna poznání povznesena.

Toto hledisko lze jasně pozorovat v jeho počátku ve světovém názoru *Joanna Scota Eriigeny*, který žil v devátém století na dvoře Karla Lysého a jenž nás vede nepřirozenějším způsobem od prvních dob křesťanství k hlediskům Tomáše Akvinského. Jeho světový názor se nese ve smyslu novoplatónismu. Nauky Dionýsia Areopagity rozvíjel Scotus dál ve svém díle „O rozdělení přírody“. To byla nauka, která vychází z Boha povzneseného nad vše smyslově pomíjející a z tohoto Boha odvozuje svět. Člověk je zahrnut do proměňování všech bytostí až k Bohu, který na konci dosáhne toho, čím byl od počátku. Vše se vrátí zase nazpět k božství, jež prošlo světovým procesem a konečně se dovršilo. Ale člověk musí, aby k tomu dospěl, najít cestu k Logu, který se stal člověkem. Tato myšlenka směřuje u Eriigeny již k myšlence druhé: co

Je mimo rámec tohoto spisu zabývat se tím, co se vyvíjí z jiného možného způsobu představ, z poznání mysterijního, obohaceného o událost Kristovu. Pojednání o tom je v mé knize „Tajná věda v nástinu“¹ („Geheimwissenschaft im UmriB“)

(

v sobě chovají spisy, podávající zprávy o tomto Logu, vede ke spáse jako obsah víry. Rozum a písemná autorita, víra a poznání stojí vedle sebe. Jedno neodporuje druhému; ale víra musí přinést to, k čemu se poznání pouze sebou samým nemůže povznést.

Poznání věčnosti, jež mělo ve smyslu mystérií zůstat lidu upřeno, se stalo skrze křesťanské smýšlení obsahem víry, který se svou povahou vztahoval k něčemu pouhým poznáním nedosažitelnému. Předkřesťanský mysta byl přesvědčen, že poznání božství je určeno jemu a pro lid je obrazná víra. Křesťanství nabylo přesvědčení, že Bůh svým zjevením vyjevil člověku moudrost; poznáním se člověku dostává obrazu tohoto božského zjevení. Mysterijní moudrost je skleníková rostlina, zjevovaná jednotlivým, zralým lidem; křesťanská moudrost je mystérium, které jako poznání není zjevované nikomu, avšak jako obsah víry je zjeveno všem. V křesťanství žilo dále mysterijní hledisko. Ale žilo dále ve změněné podobě. Pravdy se neměl účastnit jen zvláštní jednotlivec, ale všichni. Jenže se to mělo dít tak, že od určitého bodu poznání byla poznána jeho neschopnost jít dále, a odtud se vystupovalo k víře. Křesťanství vyneslo z chrámového šera na jasné denní světlo obsah mysterijního vývoje. Onen jeden právě charakterizovaný duchovní směr uvnitř křesťanství vedl k představě, že tento obsah musí setrvat ve formě víry.

Rudolf Steiner

GA 8

)